

УДК 332.145(477)

БОЙКО Аліна, д. е. н., доцент, професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики КНТЕУ

ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Досліджено стратегічне планування регіонального розвитку у контексті децентралізації влади та реформи державного управління в Україні. Визначено ознаки, особливості, принципи планування регіонального розвитку в українській практиці. Розглянуто досвід стратегічного планування регіонального розвитку у зарубіжних країнах та в Україні.

Ключові слова: стратегічне планування, традиційне планування, стратегія, регіональний розвиток, зарубіжний досвід, Україна.

Бойко А. Планирование регионального развития в Украине. Исследовано стратегическое планирование регионального развития в контексте децентрализации власти и реформы государственного управления в Украине. Определены признаки, особенности, принципы планирования регионального развития в украинской практике. Рассмотрен опыт стратегического планирования регионального развития в зарубежных странах и в Украине.

Ключевые слова: стратегическое планирование, традиционное планирование, стратегия, региональное развитие, зарубежный опыт, Украина.

Постановка проблеми. Стратегічне планування є важливим методом управління розвитком територій за умов динамічних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, а також посилення конкуренції за економічні ресурси. Стратегічне планування регіонального розвитку сприяє подоланню фрагментарності та диспропорційності економічного, соціального та екологічного розвитку територій, консолідації економічних ресурсів на досягненні найважливіших, пріоритетних цілей розвитку, а також посиленню довіри у системі взаємовідносин "влада – бізнес – громадянське суспільство". Особливої актуальності набула проблематика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні у зв'язку із децентралізацією влади та реформою державного управління, що передбачає передання повноважень і відповідних фінансових ресурсів для розвитку територій на місцевий рівень. Така винятково важлива та складна для реалізації реформа обумовлює необхідність удосконалення та розвитку методології й інструментарію стратегічного планування як на національному, так і на місцевому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади та нормативно-правова регламентація стратегічного планування розкриті як у працях науковців, так й у розробках і документах українських і міжнародних експертів. У теорії стратегічного планування визначаються сутнісні характеристики та інструментарій реалізації цього процесу на рівнях: національному, окремих адміністративно-територіальних одиниць, підприємств. Теоретичні та методичні засади стратегічного планування регіонального розвитку досліджувало багато українських науковців. Серед останніх публікацій за проблематикою цього дослідження варто зазначити монографії В. Варцаби, І. Заблудської, Н. Сментини [1–3] та наукові статті О. Шевченко [4; 5], Т. Коритько, Д. Зуб, А. Гнатенко, О. Ватченко, Н. Федяй, А. Чернихівської, Г. Кіш [6–12]. Міжнародний досвід і практичні засади стратегічного планування регіонального розвитку представлені в останніх публікаціях Програми розвитку ООН [13; 14], а також експертів міжнародних проектів і програм сприяння місцевому розвитку в Україні [15; 16].

Попри систематичне удосконалення українськими науковцями та експертами міжнародних організацій теоретичних засад розроблення стратегій регіонального розвитку та планів з їх реалізації потребують додаткового обґрунтування та деталізації зазначені засади з урахуванням таких чинників, як: європейська інтеграція та децентралізація влади в Україні. Також нормативно-правове забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку вимагає удосконалення у частині положень щодо узгодженості стратегій різного адміністративно-територіального рівня, організаційного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку [17]. Методичні підходи до розроблення системи моніторингу та оцінки результативності виконання стратегій регіонального розвитку потребують деталізації, у тому числі з використанням практики країн Європейського Союзу у сфері стратегічного планування соціально-економічного розвитку територій.

Метою статті є формулювання нових теоретичних і методологічних положень стратегічного планування регіонального розвитку на основі аналізу та теоретичного узагальнення методологічних прийомів за проблематикою дослідження, порівняльного аналізу зарубіжного досвіду, практики розроблення та змісту стратегій регіонального розвитку в Україні.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження слугували методи пізнання економічних явищ і процесів: *системний* – для визначення сутнісних характеристик стратегічного планування регіонального розвитку; *теоретичного узагальнення* – для формулювання авторських положень щодо стратегічного планування регіонального розвитку; *аналізу та синтезу* – для дослідження теоретичних і методичних, нормативно-правових засад стратегічного планування

регіонального розвитку; *порівняльно-історичний* – для встановлення спільних і відмінних характеристик практичних підходів до стратегічного планування регіонального розвитку в Україні та зарубіжних країнах; *систематизації* – для обґрунтування принципів стратегічного планування регіонального розвитку на основі вивчення класифікаційних ознак відповідного процесу, розглянутих у публікаціях науковців і практиків. Інформаційною базою дослідження є українське законодавство, аналітичні матеріали науково-дослідних установ України та міжнародних організацій.

Результати дослідження. Стратегічне планування бере початок з античних часів [8, с. 53–56]. На той час сферою його застосування була військова справа. Стратегічне планування у військовій справі характеризувалося такими ознаками, як: масштабність мислення розробників, багатоваріантність передбачення розвитку подій, урахування явищ і процесів у зовнішньому середовищі, чіткість постановки кінцевої мети та її досяжність. У сучасних історичних умовах зазначені ознаки стратегічного планування зберігають актуальність. Вважається, що поняття "стратегія" і "стратегічне планування" ввійшли у науковий обіг теорії управління у 50-х роках ХХ ст. У США та більшості країн Західної Європи стратегічне планування на рівні підприємств здійснюється з 1960-х років, методологічні засади якого вперше розкриті А. Чандлером у праці "Стратегія та структура" (1962 р.) [18], І. Ансоффом у праці "Стратегія корпорацій" (1965 р.) [19]. У сфері державного управління стратегічне планування набуло поширення з 1970–1980-х років при розробленні комплексних соціально-економічних програм розвитку територій.

В історії незалежної України можна виокремити два стратегічних орієнтири розвитку держави, економіки та суспільства, а саме: до середини 2000-х років – перехід від планової до ринкової економіки, після того й донині – інтеграція до Європейського Союзу. У формалізованому вигляді стратегічні пріоритети почали оформляти, починаючи з такого документа, як: Програма "Україна – 2010", надалі – Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки", Стратегія економічного і соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" (2004–2015 рр.), Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020". Позитивно оцінюючи започаткування практики стратегічного планування в незалежній Україні, варто констатувати, що зміст і структура зазначених документів не містить механізмів досягнення задекларованих цілей розвитку, а самі строки їх досягнення не узгоджуються з необхідними ресурсами.

Стратегічне планування регіонального розвитку в Україні запроваджено Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 р. № 2850–IV, зокрема щодо затвердження Кабінетом Міністрів України (КМУ) державної стратегії регіонального розвитку та відповідними органами державної влади регіональних стратегій розвитку. Нормативно-правові засади стратегічного планування регіонального розвитку визначалися Постановою КМУ від 16 листопада 2011 р. № 1186 [20], що втратила чинність у зв'язку з прийняттям Постанови КМУ "Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів" від 11 листопада 2015 р. № 932 [21].

У наукових працях українських та іноземних дослідників визначення поняття "стратегічне планування" має різні формулювання [2, с. 19–22; 3, с. 324]. Під *стратегічним плануванням регіонального розвитку* розуміємо постійний поетапний процес визначення поточного стану та тенденцій розвитку об'єкта; бажаного стану, умов та якості розвитку; напрямів та шляхів досягнення бажаного стану; відповідальних виконавців і необхідних економічних ресурсів; моніторингу реалізації стратегічних та оперативних цілей і внесення за його результатами змін до Стратегії регіонального розвитку (рис. 1).

Рис. 1. Концепт стратегічного планування регіонального розвитку

Джерело: розроблено автором за [3, с. 99].

В українській практиці розроблення регіональних стратегій розвитку можна виділити два періоди, а саме: 2006–2015 рр. та 2015–22

2020 рр. (табл. 1). У 2006 р. затверджено Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2015 р. та регіональні стратегії розвитку більшості областей держави, а у 2014 р. – Державну стратегію регіонального розвитку України на період до 2020 р. та у 2015 р. – більшість регіональних стратегій розвитку на період до 2020 р. [22; 23]. Досвід реалізації Державної стратегії на період до 2015 р. та чинної нині Стратегії на період до 2020 р. дозволяє зробити висновок про те, що визначені стратегічні цілі та механізм вибору пріоритетних цілей регіонального розвитку не коригуються, незважаючи на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі країни, на чому наголошують й інші українські науковці [5, с. 305–306]. Крім того, горизонт стратегічного планування регіонального розвитку у 5 років є недостатнім для досягнення масштабних цілей.

Таблиця 1

**Горизонт стратегічного планування
регіонального розвитку в Україні**

Адміністративно-територіальна одиниця	Програмний документ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Україна	Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року від 21.08.2006 (зі змінами від 16.05.2007 № 750, 16.11.2011 № 1190)			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■										
	Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року від 06.08.2014																						
АР Крим ¹	Стратегія економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим на 2011–2020 роки від 22.12.2010																						
Вінницька	Стратегія економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2005–2015 роки від 08.10.2004			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■										
	Стратегія регіонального розвитку Вінницької області на період до 2015 року від 01.06.2007			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■										
	Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року від 24.06.2015 (нова редакція)																						
Волинська	Стратегія економічного і соціального розвитку Волинської області на 2004–2015 роки від 10.12.2004 (зі змінами від 21.06.2007 № 13/5, 01.02.2012)			■	■	■	■	■	■	■	■	■	■										
	Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року від 20.03.2015																						

Продовження табл. 1

Адміністративно-територіальна одиниця	Програмний документ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
Дніпропетровська	Комплексна стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2015 року від 24.06.2011																							
	Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року від 26.09.2014																							
Донецька	Стратегія економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2015 року від 23.03.2007																							
	Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року від 12.05.2015 (зі змінами від 21.06.2016 № 498)																							
Житомирська	Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2015 року від 23.04.2008 (зі змінами від 15.12.2011 № 323)																							
	Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року від 19.03.2015																							
Закарпатська	Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2015 року від 28.12.2006																							
	Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року від 06.03.2015																							
Запорізька	Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року від 06.06.2008 № 2 (зі змінами і доповненнями від 29.12.2011 № 2, 08.09.2012 № 8)																							
	Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року від 25.02.2016																							
Івано-Франківська	Стратегія економічного та соціального розвитку територій Івано-Франківської області на період до 2015 року від 20.02.2007																							
	Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року від 17.10.2014																							
Київська	Стратегія розвитку Київської області на період до 2015 року від 30.03.2007																							
	Стратегія розвитку Київської області на період до 2020 року від 06.11.2014																							
Кіровоградська	Стратегія економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2015 року від 24.11.2006																							
	Стратегія економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2013–2020 року від 21.12.2012																							
	Стратегія розвитку Кіровоградської області на період до 2020 року від 27.03.2015																							

Продовження табл. 1

Адміністративно-територіальна одиниця	Програмний документ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025		
Луганська	Стратегія економічного та соціального розвитку Луганської області на період до 2015 року від 25.09.2008																								
	Стратегія розвитку Луганської області на період до 2020 року від 26.06.2015																								
Львівська	Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року від 13.03.2007 (зі змінами від 17.05.2012 № 309/0/5-12)																								
	Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року від 29.03.2016																								
Миколаївська	Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області до 2015 року від 30.10.2007																								
	Стратегія розвитку Миколаївської області до 2020 року від 16.04.2015																								
Одеська	Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року від 24.12.2004 (зі змінами від 03.03.2005 № 347-93/A-2005)																								
	Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року від 28.10.2011 (актуалізована від 21.12.2015 № 32-VII)																								
Полтавська	Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2015 року від 29.11.2006 (зі змінами)																								
	Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року від 16.01.2015																								
Рівненська	Стратегія економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2015 року від 29.12.2006																								
	Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року від 18.12.2014																								
Сумська	Стратегія економічного і соціального розвитку Сумської області на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015" від 16.09.2004																								
	Стратегія розвитку Сумської області на період до 2015 року "Нова Сумщина – 2015" від 29.12.2010																								
	Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року від 09.04.2015 (зі змінами від 16.07.2015)																								
Тернопільська	Стратегія економічного та соціального розвитку Тернопільської області на 2004–2015 роки від 25.10.2004																								
	Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2020 року від 04.01.2016																								

Закінчення табл. 1

Адміністративно-територіальна одиниця	Програмний документ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
Харківська	Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року від 23.12.2010																							
	Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року від 05.03.2015																							
Херсонська	Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року від 28.11.2007																							
	Стратегія розвитку Херсонської області на період до 2020 року від 10.09.2015																							
Хмельницька	Стратегія економічного та соціального розвитку Хмельницької області на 2004–2015 роки від 15.09.2004																							
	Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 роки від 18.05.2011																							
Черкаська	Стратегія розвитку Черкаської області до 2015 року від 27.04.2007 № 10-2/V (зі змінами від 28.12.2011 р. № 12-1/VI)																							
	Стратегія розвитку Черкаської області до 2020 року від 05.03.2015																							
Чернівецька	Стратегія розвитку Чернівецької області до 2015 року від 28.12.2006																							
	Стратегія розвитку Чернівецької області до 2020 року від 18.06.2015																							
Чернігівська	Стратегія соціально-економічного розвитку Чернігівської області на період до 2015 року від 26.01.2007																							
	Стратегія сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року від 28.05.2015																							
м. Київ	Стратегія соціально-економічного розвитку міста Києва на період до 2015 року від 29.11.2004																							
	Стратегія розвитку міста Києва до 2025 року: Одвічні традиції, сучасна якість життя від 15.12.2011 (зі змінами від 14.05.2015 № 463/1327)																							
м. Севастополь ¹	Стратегія регіонального розвитку міста Севастополь на період до 2015 року від 10.04.2007 № 1718 (зі змінами від 07.02.2012 № 2306)																							
	Стратегії розвитку Севастополя на 2010–2020 роки від 14.09.2010																							

 період дії Стратегії, розробленої у перший етап (до 2015 р.) планування розвитку областей України;

 період дії Стратегії, що розроблена у період між двома загальнодержавними етапами;

 період дії Стратегії, розробленої у другий етап (до 2020 р.) планування розвитку областей України.

¹ – дані станом на 2014 р. до анексії АР Крим та м. Севастополь

Джерело: складено автором на основі даних офіційних сайтів обласних державних адміністрацій (24 області, АР Крим, міста Київ та Севастополь), [3, с. 325–327; 10, с. 238].

Одним із принципів стратегічного планування регіонального розвитку є гнучкість, тобто коригування регіональної стратегії розвитку (далі – Стратегія) відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі завдяки готовності відповідальних за розроблення (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації [17; 21]) та затвердження (Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради [17; 21]) Стратегії, уточнення її змісту. Відповідно до інформації, розміщеної на офіційних сторінках 24-х обласних державних адміністрацій, внесення змін через оновлення та актуалізація Стратегій відбувається лише в окремих областях.

Порівняльний аналіз методології стратегічного планування регіонального розвитку, що використовується у зарубіжних країнах [13; 14; 16], та української практики планування регіонального розвитку, у тому числі змісту Стратегій [2; 24] свідчить про переважання характеристик традиційного планування регіонального розвитку в Україні та тенденції переходу до стратегічного планування. Концептуальні відмінності між традиційним та стратегічним плануванням обґрунтовано експертами ЮНЕСКО (табл. 2).

Таблиця 2

Відмінності між традиційним та стратегічним плануванням [16, с. 13]

Традиційне	Стратегічне
Орієнтоване на розроблення Стратегії	Орієнтоване на реалізацію Стратегії
Технократичний підхід	Партнерський підхід
Нейтральне	Мобілізація усіх інструментів
Лінійне планування	Сценарне планування
Жорстке впровадження	Гнучке впровадження
Орієнтація на поточний стан справ	Орієнтація на зміни
Моніторинг відповідності технічним умовам	Моніторинг результативності
Акцент на документі – Стратегії	Акцент на Плані реалізації

В українській практиці при плануванні регіонального розвитку основна увага приділяється розробленню Стратегії (документа) та недостатньо Плану реалізації. Логіка традиційного підходу базується на розумінні того, що якщо розроблено якісний документ, то його реалізація відбуватиметься автоматично та результативно. В Україні механізми та інструменти проведення систематичного (відповідно до українського законодавства щорічного) моніторингу результативності реалізації Стратегії розробляються формально та декларативно.

Технократичний підхід переважає під час стратегічного планування регіонального розвитку в Україні, що не сприяє формуванню суспільної відповідальності за ідентифікацію, пріоритезацію та розв'язання регіональних проблем. Стратегії розробляються за принципом "зверху вниз" працівниками департаментів економіки обласних держав-

них адміністрацій із незначним залученням працівників районних державних адміністрацій, спеціалістів на децентралізованих рівнях управління і партнерів із громадянського суспільства.

В українській практиці стратегічного планування визначення пріоритетів і напрямів розвитку держави, області чи міста переважно відбувається адміністративним та експертно-науковим способами. *Адміністративний підхід* до розроблення стратегій передбачає підготовку цього програмного документа працівниками державних інституцій, наприклад, обласної державної адміністрації; *експертно-науковий* – залучення до цього процесу національних і міжнародних науково-дослідних установ та організацій.

У практиці країн Європейського Союзу натомість переважає *партнерський підхід* до розроблення Стратегій. Такі програмні документи розробляються на засадах публічності, діалогу та узгодженості інтересів усіх зацікавлених сторін. Стратегічне планування на партнерських засадах сприяє узгодженості та задоволенню інтересів у системі взаємовідносин "влада – бізнес – громадянське суспільство". Визначеність пріоритетів і напрямів розвитку регіону є необхідним як для мешканців і підприємців області, так і для зовнішніх інвесторів і міжнародних донорів.

В Україні Стратегії розробляються переважно на неявному припущенні, що розробники володіють необхідною інформацією та методами, які можуть бути виконані в повному обсязі від початку до завершення планування. Практично більшість розроблених Стратегій реалізуються декларативно і формально. Вони недостатньо гнучко сформульовані, щоб адаптувати реалізацію до змінних обставин. Необхідність у гнучкості та постійній адаптації Стратегії до змінних обставин стала все більш очевидною у другій половині 1970-х років (після першої нафтової кризи) та впродовж 1980-х років, коли загальне економічне середовище стало більш нестабільним і непередбачуваним. Недостатня увага у стратегічному плануванні регіонального розвитку приділяється моніторингу та урахуванню постійно змінних умов.

Стратегічне планування регіонального розвитку як безперервний процес після затвердження Стратегії продовжується моніторингом виконання визначених завдань і досягнення поставлених цілей, коригуванням стратегічних пріоритетів та операційних цілей тощо. Успіх стратегічного планування регіонального розвитку можливий за умов тісної співпраці, узгодженості дій і координації ресурсів органів державної регіональної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємцями та науковцями, консолідації зусиль усієї спільноти регіону [11, с. 182].

Стратегічне планування регіонального розвитку повинно продовжуватися розробленням та регулярним коригуванням цільових програм, переглядом переліку та змісту заходів їх виконання на основі

постійного контролю та оцінки змін, які відбуваються ззовні та всередині [12, с. 73]. Для цього в органах державної регіональної влади та місцевого самоврядування потрібний відділ відповідного функціонального призначення. Базовість Стратегії щодо інших програмних документів – програм соціально-економічного розвитку області, цільових програм, бюджетів у системі програмних документів регіонального розвитку сприяє комплексному та всебічному регіональному розвитку. Стратегія є основоположним (базисним) документом, на основі та з урахуванням якого розробляються програми, проекти, плани, бюджети (табл. 3).

Таблиця 3

**Програмні документи регіонального розвитку
(на прикладі Харківської області)**

Вид	Приклад	Основний зміст і взаємозв'язок документів
Довгострокові (понад 5 років)	Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року (2015 р.). Регіональна програма розвитку паливної галузі Харківської області до 2020 року (2011 р.). Програма "Питана вода Харківської області" на 2012–2020 роки (2012 р.)	Розробляються з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку. Визначають пріоритети, стратегічні цілі та завдання регіонального розвитку, структурні пропорції економіки та соціальної сфери
Середньострокові (до 5 років)	Комплексна обласна програма "Здоров'я Слобожанщини" на 2015–2016 роки (2015 р.). Програма розвитку культури і туризму Харківської області на 2014–2018 роки (2013 р.)	Розробляються з урахуванням положень довгострокових документів. Визначають пріоритети соціально-економічного розвитку, напрями дій та заходи на середньострокову перспективу з метою досягнення довгострокових цілей
Короткострокові (1 рік)	Програма соціально-економічного розвитку Харківської області на 2016 рік (2015 р.). Програма економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2016 рік (2015 р.). Про обласний бюджет на 2016 рік (2015 р.). Про бюджет міста Харкова на 2016 рік (2015 р.)	Розробляються з урахуванням середньострокових програмних документів та їх ієрархії (наприклад, національного, обласного та місцевого рівня). Визначають завдання, заходи та джерела розвитку на наступний календарний рік

Джерело: складено автором за інформацією з офіційних сайтів Харківської обласної ради, Харківської обласної державної адміністрації.

Розроблення та реалізація окремих соціально-економічних програм без існування базисного документа – Стратегії, що визначає пріоритети та завдання на довгострокову перспективу, сприяє диспропорційності та фрагментарності регіонального розвитку. Натомість, об'єднання в одному документі – Стратегії, взаємопов'язаних і взаємоузгоджених між

собою стратегічних цілей, оперативних цілей і завдань регіонального розвитку перетворює уявлення та розуміння про те, яким має бути регіон, на практичне керівництво до дії усіх зацікавлених сторін. Наявність Стратегії дає змогу усунути фрагментарність у фінансуванні та розпорощення економічних ресурсів, фокусує усі зацікавлені сторони на пріоритетах розвитку регіону.

Серед основних чинників низької результативності стратегічного планування регіонального розвитку в Україні – формальне сприйняття Стратегії як документа, що визначає основні напрями та пріоритети розвитку на тривалу перспективу, нехтування ключовими принципами розроблення та реалізації стратегії регіонального розвитку, зокрема інформаційної відкритості процесу стратегічного планування та залучення усіх зацікавлених сторін (представників бізнесу та громадського сектора) до цього процесу. Мають місце й такі чинники, як: низький рівень володіння інструментарієм стратегічного планування та недостатня чисельність кадрового забезпечення цього процесу на рівні регіонів держави, закріплення відповідальності за розроблення та реалізацію Стратегії виключно за органами влади, а також формальний підхід до оцінювання результативності реалізації стратегії регіонального розвитку.

Водночас, у процесі розроблення та реалізації Стратегії об'єктивно відбувається зміна традиційних, усталених правил і норм прийняття рішень, розподілу ресурсів і загалом управління розвитком території новими і прогресивними, що дозволяє досягти бажаного результату. Відповідно виникає суперечність між звичною щоденною діяльністю суб'єктів стратегічного планування, передусім працівників органів влади (державної регіональної влади та місцевого самоврядування) та новими для них завданнями, між усталеним баченням майбутнього у контексті вирішення поточних проблем і стратегічним мисленням у вимірі розв'язання масштабних пріоритетних завдань.

Розроблення стратегій регіонального розвитку на період до 2020 р. характеризувалося двома принциповими відмінностями від попередньої практики – широким залученням громадськості та підготовкою Планів реалізації. Зміст і структура стратегій регіонального розвитку українських областей на період до 2020 року свідчить про тенденцію до застосовування європейської практики управління регіональним розвитком, зокрема у частині використання методології стратегічного планування регіонального розвитку. Основними її характеристиками є такі:

- завершення планування на рівні *конкретних проектів*;
- використання проектного підходу та *визначення вартості* всіх проектів;
- орієнтація на *конкретні вимірювані результати*;
- висока *зацікавленість учасників планування регіонального розвитку щодо впровадження проектів* Стратегії, оскільки це створює можливості отримати додаткові ресурси.

Доречно навести ключові фактори стратегічного планування регіонального розвитку на прикладі зарубіжної практики.

Якісний склад робочої групи, що має включати тих, хто має ідеї, інтерес, владу та знання. У робочій групі зі стратегічного планування повинні брати участь усі, хто відповідає за впровадження Стратегії, та представники громади, для якої цей документ розробляється.

Ефективна комунікація, що передбачає максимально широке висвітлення всіх етапів стратегічного планування, зокрема підготовки до стратегічного планування, розроблення, реалізації, моніторингу результативності Стратегії, внесення змін до неї.

Визначеність ресурсів на впровадження Стратегії. Стратегія, як управлінський інструмент, корисна лише за умови впровадження. Для ефективної реалізації Стратегії важливими є мобілізація внутрішніх фінансових ресурсів з обласного та місцевого бюджетів, залучення зовнішніх ресурсів (фінансових ресурсів Державного фонду регіонального розвитку, міжнародних донорів), а також взаємодія широкого кола регіональних партнерів, зокрема агентств регіонального розвитку [13; 15; 16].

Висновки. Для сучасного етапу планування регіонального розвитку в Україні характерною є тенденція переходу від традиційного до стратегічного виду планування. Наявністю ознак традиційного планування у процесі розроблення стратегій регіонального розвитку пояснюється недостатня ефективність їх реалізації, формальний стиль і схожість положень у Стратегіях різних областей. Для української практики стратегічного планування регіонального розвитку притаманні такі ознаки: недостатність кадрового забезпечення процесу стратегічного планування в органах державної регіональної влади та місцевого самоврядування; об'єктивна орієнтованість на оперативні (поточні) питання фахівців облдержадміністрацій; недостатність навичок з проект-менеджменту; невикористання принципу партисипативності, прозорості та публічності. У процесі децентралізації влади та реформи державного управління в Україні доцільно передбачити створення відділу в органах державної регіональної влади та місцевого самоврядування, функціональним призначенням якого є стратегічне планування регіонального розвитку.

Концепція стратегічного планування регіонального розвитку в Україні з урахуванням найкращих практик країн Європейського Союзу наразі лише формується. Крім того, практика стратегічного планування регіонального розвитку в Україні передує удосконаленню теоретичних і нормативно-правових засад цього процесу. Перспективними напрямками наукових досліджень з цієї проблематики є обґрунтування інституційного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку, а також розроблення методичних рекомендацій з моніторингу та оцінювання результативності реалізації стратегій регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Варцаба В. І.* Управління регіональним розвитком: теорія і практика гармонізації цілей та інтересів влади, науки, бізнесу : монографія. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. 486 с.
2. *Заблодська І. В., Кудріна О. Ю.* Стратегія розвитку Луганської області : монографія. Луганськ : Ноулідж, 2014. 308 с.
3. *Сментина Н. В.* Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика. Одеса : Атлант, 2015. 365 с.
4. *Шевченко О. В.* Пріоритети розвитку регіонів як інструмент стратегічного управління регіональною економікою. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3 (107). С. 12–21.
5. *Шевченко О. В.* Регулятивні підходи до стратегування регіонального розвитку : зб. наук. пр. Луцьк. нац. техн. ун-ту. Екон. науки. 2014. Вип. 11 (43). С. 301–308. (Серія "Регіональна економіка").
6. *Коритько Т. Ю.* Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. 2012. № 14. С. 152–160.
7. *Зуб Д. С.* Стратегічне планування: вітчизняна практика та напрями вдосконалення. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. Вип. 1. С. 36–40.
8. *Гнатенко А.* Стратегічне планування у сфері державного управління: концептуальні підходи. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 3 (18). С. 51–59.
9. *Ватченко О. Б., Андрейченко О. А.* Стратегічне планування розвитку регіонів України. Економічний простір. 2016. № 113. С. 15–26.
10. *Федяй Н. О.* Стратегічне планування економічного розвитку регіонів України: науково-методичний аспект. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 11 (138). С. 235–241.
11. *Чернихівська А. В.* Стратегічне планування регіональної екологічної політики. Проблеми економіки. 2014. № 1. С. 180–185.
12. *Кіш Г. В.* Стратегічне планування як інструмент управління національної економіки. Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. 2015. Вип. 1 (45). Т. 3. С. 73–77.
13. *Strategic Plan of Vlora Region "The Zero Emissions Territory".* UNDP ART Gold 2 Albania Programme. Vlora, June 2011. 150 p.
14. *Руководство по планированию, мониторингу и оценке результатов развития :* Программа развития Организации Объединенных Наций. Вашингтон : ПРООН, 2009. 225 с.
15. *Берданова О., Вакуленко В.* Стратегічне планування місцевого розвитку : практ. посіб. Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. К. : Софія-А, 2012. 88 с.
16. *Carron G.* Strategic Planning. Concept and rationale. Washington : UNESCO, 2010. 25 p.
17. Про засади державної регіональної політики : Закон України № 156-VIII від 05.02.2015. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
18. *Chandler A. D., Jr.* Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Cambridge : MIT Press, 1962. 463 p.
19. *Ansoff I. H.* Corporate Strategy : An analytic approach to business policy for growth and expansion. New-York : McGraw-Hill Inc., 1965. 241 p.

20. Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1186. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-%D0%BF>.
21. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів України № 932 від 11.11.2015. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>.
22. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21 лип. 2006 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-п>.
23. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>.
24. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року : затв. Розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 21.06.2016 № 498. Краматорськ, 2016. 43 с.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017.

Boiko A. From traditional to strategic regional development planning in Ukraine.

Background. Strategic planning is an important method of management of the area development in terms of dynamic changes in the external and internal environment, as well as in increased competition for economic resources. Strategic regional development planning helps to overcome fragmentation and disproportion of economic, social and environmental development areas, consolidation of economic resources on achievement the priority development objectives, and to enhance the confidence in the system of relations "government – business – civil society".

The ***aim*** of the research is the formulation of new theoretical and methodological guidelines for strategic regional development planning by analyzing the methodological and theoretical generalization techniques on issues of research, comparative analysis of international experience, practices and content of the regional development strategies in Ukraine.

Materials and methods. Methodological basis of the study is a systematic method of understanding economic phenomena and processes, theoretical synthesis, analysis and synthesis, the historical method, systematization.

Results. Comparing the practice of strategic regional development planning in foreign states and Ukraine helped to determine the difference between Ukrainian and foreign practice. In Ukraine, the regional development planning is characterized by the following features: development strategy ends at formulating priority goals and objectives; financial resources to achieve these goals and objectives are not calculated; uses "object" approach; in the process of developing strategies focus primarily on the existing social and economic processes; lack of initiative of representatives of regional and local governments on the content of the Strategy due to follow-up responsibility in finding resources for its implementation. Ukrainian practice of strategic planning at the regional level is characterized by a lack of capacity (human resources), opportunities (financial resources) and motivation (political will) to strategic thinking and action.

Conclusion. The current stage of regional development planning in Ukraine is characterized by a tendency to shift from the traditional type to strategic planning. By features of the traditional planning in developing regional strategies are explained the lack

of effectiveness of implementation, formal style and the similarity of the provisions in the strategy of different Ukrainian regions. Ukrainian practice of strategic regional development planning is characterized by such features as non-adequacy of staffing in strategic planning in the regional and local authorities; objective orientation to operational (current) issue of experts in regional administrations; lack of skills of project management; the principles of participation, transparency and publicity are not used. The process of decentralization and public administration reform in Ukraine should include the creation of the department in the state regional and local authorities, whose functional is strategic regional development planning.

Keywords: traditional development planning, strategic planning, strategy, economic development, foreign experience, Ukraine

REFERENCES

1. *Varcaba V. I.* Upravlinnja regional'nym rozvytkom: teorija i praktyka garmonizacii' cilej ta interesiv vlady, nauky, biznesu : monografija. Ivano-Frankivs'k : IFNTUNG, 2015. 486 s.
2. *Zablods'ka I. V., Kudrina O. Ju.* Strategija rozvytku Lugans'koi' oblasti : monografija. Lugans'k : Noulidzh, 2014. 308 s.
3. *Smentyna N. V.* Strategichne planuvannja social'no-ekonomichnogo rozvytku na mezorivni: teorija, metodologija, praktyka. Odesa : Atlant, 2015. 365 s.
4. *Shevchenko O. V.* Priorytety rozvytku regioniv jak instrument strategichnogo upravlinnja regional'noju ekonomikoju. Social'no-ekonomichni problemy suchasnogo periodu Ukrai'ny. 2014. Vyp. 3 (107). S. 12–21.
5. *Shevchenko O. V.* Reguljatyvni pidhody do strateguvannja regional'nogo rozvytku : zb. nauk. pr. Luc'k. nac. tehn. un-tu. Ekon. nauky. 2014. Vyp. 11 (43). S. 301–308. (Serija "Regional'na ekonomika").
6. *Koryt'ko T. Ju.* Strategichne planuvannja social'no-ekonomichnogo rozvytku regionu. Strategija i mehanizmy reguljuvannja promyslovogo rozvytku. 2012. № 14. S. 152–160.
7. *Zub D. S.* Strategichne planuvannja: vitchyznjana praktyka ta naprjamy vdoskonalennja. Formuvannja rynkovyh vidnosyn v Ukrai'ni. 2012. Vyp. 1. S. 36–40.
8. *Gnatenko A.* Strategichne planuvannja u sferi derzhavnogo upravlinnja: konceptual'ni pidhody. Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja. 2013. Vyp. 3 (18). S. 51–59.
9. *Vatchenko O. B., Andrejchenko O. A.* Strategichne planuvannja rozvytku regioniv Ukrai'ny. Ekonomichnyj prostir. 2016. № 113. S. 15–26.
10. *Fedjaj N. O.* Strategichne planuvannja ekonomichnogo rozvytku regioniv Ukrai'ny: naukovu-metodychnyj aspekt. Formuvannja rynkovyh vidnosyn v Ukrai'ni. 2012. № 11 (138). S. 235–241.
11. *Chernyhivs'ka A. V.* Strategichne planuvannja regional'noi' ekologichnoi' polityky. Problemy ekonomiky. 2014. № 1. S. 180–185.
12. *Kish G. V.* Strategichne planuvannja jak instrument upravlinnja nacional'noi' ekonomiky. Nauk. visn. Uzhgorod. un-tu. 2015. Vyp. 1 (45). T. 3. S. 73–77.
13. *Strategic Plan of Vlora Region "The Zero Emissions Territory".* UNDP ART Gold 2 Albania Programme. Vlora, June 2011. 150 p.
14. *Rukovodstvo po planirovaniju, monitoru i ocenke rezul'tatov razvitija :* Programma razvitija Organizacii Obedinennyh Nacij. Vashington : PROON, 2009. 225 s.
15. *Berdanova O., Vakulenko V.* Strategichne planuvannja miscevogo rozvytku : prakt. posib. Shvejcar.-ukr. proekt "Pidtrymka decentralizacii' v Ukrai'ni – DESPRO. K. : Sofyja-A, 2012. 88 s.
16. *Carron G.* Strategic Planning. Concept and rationale. Washington : UNESCO, 2010. 25 p.
17. Pro zasady derzhavnoi' regional'noi' polityky : Zakon Ukrai'ny № 156-VIII vid 05.02.2015. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

18. *Chandler A. D., Jr.* Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Cambridge : MIT Press, 1962. 463 p.
19. *Ansoff I. H.* Corporate Strategy : An analytic approach to business policy for growth and expansion. New-York : McGraw-Hill Inc., 1965. 241 p.
20. Pro zatverdzhennja Porjadku rozroblennja, provedennja monitoryngu ta ocinky realizacii' regional'nyh strategij rozvytku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 16.11.2011 № 1186. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-%D0%BF>.
21. Pro zatverdzhennja Porjadku rozroblennja regional'nyh strategij rozvytku i planiv zahodiv z i'h realizacii', a takozh provedennja monitoryngu ta ocinky rezul'tatyvnosti realizacii' zaznachenyh regional'nyh strategij i planiv zahodiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny № 932 vid 11.11.2015. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF>.
22. Pro zatverdzhennja Derzhavnoi' strategii' regional'nogo rozvytku na period do 2015 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny № 1001 vid 21 lyp. 2006 r. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-p>.
23. Pro zatverdzhennja Derzhavnoi' strategii' regional'nogo rozvytku Ukrai'ny na period do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny № 385 vid 06.08.2014. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.
24. Strategija rozvytku Donec'koi' oblasti na period do 2020 roku : zatv. Rozporjadzhennjam golovy oblderzhadministracii', kerivnyka oblasnoi' vijs'kovocivil'noi' administracii' vid 21.06.2016 № 498. Kramators'k, 2016. 43 s.